

Atatürk Döneminde Türkiye-Finlandiya İlişkileri

Tarihsel süreç içerisinde Finlandiya, mesafe bakımından Osmanlı topraklarına ve Türklere uzak bir bölgede olması nedeniyle Türk-Fin ilişkileri oldukça sınırlı kaldı. Finlandiya'nın 1917 yılına kadar hem İsveç (1155-1809) hem de Çarlık Rusya (1809-1917) idaresinde uzun bir süre kalması Türk-Fin ilişkilerinin kurulmasını geciktirdi. Finler, Çarlık Rusya idaresindeyken Türkleri, Osmanlı-Rus Savaşlarında tanıma fırsatı buldu. 19.yüzyıldan itibaren Fin devlet adamları ve aydınları bağımsızlık çalışmalarına başladı. I. Dünya Savaşı, Finlandiya'nın bağımsızlığı için önemli bir dönüm noktası oluştururken Çarlık Rusya'nın da sonunu hazırladı. Bolşevik İhtilali'nin başlamasıyla Rus coğrafyası bir kaosa ve iç savaşa sürüklenirken Finlandiya bağımsızlığını ilan etti.

Finlandiya ile resmî ilişkilerin başlaması Finlandiya'nın bağımsızlığını kazandığı 6 Aralık 1917 tarihinde oldu. Finlandiya bağımsızlığını ilan ettikten sonra yabancı devletler tarafından bir tanınma sürecine girdi. Finlandiya'nın bağımsızlık ilanını bildirmek ve aynı zamanda resmen tanınmasını talep etmek üzere Osmanlı Devleti'ne bir heyet gönderildi. Bu heyette Jooseppi Julius Mikkola ve Prof. Jalo Lahja Kalima bulunmaktaydı. Uluslararası alanda tanınmak isteyen Finlandiya, Osmanlı Devleti'yle ilişki kurulacağına olan inancını dile getirdi. Heyet, tanınma beyannamesini Osmanlı padişahına arz etmek, Finlandiya'nın bağımsız bir hükûmet olarak tanınması ve ikili ilişkileri geliştirmek için huzura çıkmak istedi. Gerek Osmanlı padişahı gerekse devlet adamları, Fin Heyetini büyük bir memnuniyet ile kabul etti. Fin Heyeti'nin İstanbul ziyareti, Türk-Fin resmî ilişkilerinin başlamasını ve iki ülke arasında ilk antlaşmanın yapılmasını sağladı.

Fin Heyetinin bu görüşmelerinden sonra Osmanlı Devleti ile Finlandiya arasında Berlin'de müzakereler başladı ve bir dostluk antlaşması için Berlin'de Osmanlı Devleti adına Büyükelçi İbrahim Hakkı Paşa ile Finlandiya Berlin Büyükelçisi olan Edward Immanuel Hjelt görevlendirildi. Yapılan görüşmeler neticesinde iki ülke arasında 11 Mayıs 1918'de bir antlaşma imzalandı. 8 maddeden ibaret olan bu antlaşma, Finlandiya Senatosu tarafından 19 Temmuz 1918 tarihinde onaylandı. Berlin'de imzalanan bu antlaşma ile Osmanlı Devleti, bağımsızlığını yeni kazanmış olan Finlandiya'yı resmen tanımış oluyordu. Fakat yapılan bu antlaşmadan bir sonuç alınamadı. Çünkü Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıktı ve Mondros Mütarekesi'yle de bu mağlubiyeti tasdik etti. İşgallerden dolayı Finlandiya ile yapılan antlaşma Osmanlı Devleti tarafından onaylanmadan rafa kaldırıldı. 1918 dostluk anlaşmasının yürürlüğe girmemesinin nedeni kapitülasyonları çağrıştıran her türlü isteklerin önünü almak isteyen Osmanlı Devleti; imtiyaz, farklı muamele, istenilen şehirde diplomatik temsilcilik açma gibi taleplerine izin vermeyen konsolosluk protokolünü imzalamadan işbirliğine yanaşmak ve ilişki sürecini başlatmak istemediğindendir. Nitekim 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un resmen işgaliyle İstanbul Hükûmeti işlevsiz duruma geldi. Böylece yapılan antlaşma yürürlüğe girmedi ve Türk-Fin ilişkilerinin gelişmesi başka bir bahara kaldı. Her ne kadar antlaşma onaylanmamış olsa da Osmanlı Devleti ve Finlandiya arasında ilişkiler devam ettirildi. Örneğin 14 Aralık 1919 tarihinde Finlandiya'nın ilk Cumhurbaşkanı seçilen Ståhlberg, Osmanlı Devleti'nin son padişahı Sultan Vahideddin'e gönderdiği mektupta Finlandiya ile Türkiye arasında zaten var olan dostluğu büyütme istediğini belirtti.

Finlandiya Hükûmeti, İstanbul'daki Osmanlı Hükûmeti'yle 11 Mayıs 1918'de Berlin'de akdedilen antlaşma çerçevesinde diplomatik ilişkiler kurmak için İstanbul'a diplomatik bir temsilci göndermeye karar verdi. Bu görev için daha sonraları Dışişleri Bakanlığı'na kadar yükselecek olan Väinö Tanner, (1881-1966) idi. Tanner, ilk önce Romanya'nın başkenti

Bükreş'e 6 Nisan 1920'de özel temsilci olarak atandı ardından Ekim 1920'de de İstanbul'da Finlandiya'yı temsil etme görevi verildi. Fakat Tanner, bir gecikmeyle Ekim 1921 ortalarında İstanbul'a varabildi.

Tanner, Osmanlı-Fin Antlaşması'nı Babiali'ye onaylatamayınca Ankara Hükûmetiyle ilgilenmeye başladı. Çünkü artık yasal hükûmet olarak TBMM kabul edilmekteydi. Tanner, İstanbul'da kaldığı süre içerisinde Finlandiya Hükûmetine, Helsinki'ye İstanbul ve Anadolu'daki durum hakkında İsveççe birçok rapor gönderdi. Söz konusu raporlardan biri İstanbul'daki TBMM temsilcisi olan Refet Paşa ile Tanner görüşmesi hakkındaydı. Tanner görüşmenin ayrıntılarını 14 sayfalık bir raporla Helsinki'ye bildirdi. Batı Trakya sorunu ve Lozan görüşmeleri konuşuldu ve iki ülke arasında kapitülasyonlar sorunu nedeniyle çıkan engellerin kaldırılabilceği vurgulandı. Refet Paşa, görüşme sırasında Tanner'e *"kader uluslarımızı coğrafi olarak ayırmış olsa da sizi temin ederim ki ortak kanımız Finlere karşı büyük bir sempati duymamızı sağlar. İçtenlikle umut ediyoruz ki yakın dostluk ilişkilerimiz halklarımız arasında sonsuza kadar muhafaza edilecektir"* şeklinde açıklama yaptı.

Tanner'e göre İstanbul'daki Türkler bütün kalpleriyle Mustafa Kemal Paşa'yı destekliyordu. Mustafa Kemal Paşa'nın esas amacı Yunanlıları, Anadolu'dan attıktan sonra Türkiye'yi yeni baştan düzenlemektir. 5-23 Şubat 1922 tarihleri arasında Tanner, Helsinki'ye göndermiş olduğu raporlarda Mustafa Kemal Paşa'nın, zamanının büyük devlet adamlarından biri olduğunu yazdı ve Ankara Hükûmeti ile Yusuf Kemal Bey (Tengirşek) hakkında bilgiler gönderdi. Mart 1922 tarihinde İstanbul'dan ayrılan Väinö Tanner, Helsinki'ye döndü. Bir süre sonra tekrar Türk topraklarına dönen Tanner, bu kez Türkiye'nin başkenti olan Ankara'ya geldi.

Yeni Türkiye'nin başkenti Ankara olmasıyla yabancı ülkeler de peyderpey temsilciliklerini İstanbul'dan Ankara'ya taşımaya başladılar. Bu sırada İsviçre'nin Lozan şehrinde Türkiye ile İtilaf Devletleri arasında Lozan Konferansı yapılmaktaydı. Türkiye'ye dönen Väinö Tanner, Finlandiya'yı temsil etmek için bu kez İstanbul yerine Ankara'ya geldi. Tanner, 28 Şubat 1923 tarihinde İtilaf Devletleri'nin Lozan'da Türkiye'ye nasıl bir barış teklifinde bulunduğunu ve hangi şartları ileri sürdüklerine dair raporunu Finlandiya Dışişlerine gönderdi. Bükreş'te de akredite olan Tanner, elde ettiği bilgilere göre en önemli ve sorunlu konu kapitülasyonlar meselesiydi. Lozan'daki ilk görüşmelerde de konferansın sonuçsuz kalmasında en büyük etken kapitülasyonlar olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Tanner, Türkiye'nin kapitülasyonlar meselesinde direndiğini ve kapitülasyonlara son vermek istediğini raporunda özellikle vurguladı.

Lozan Antlaşması'ndan sonra Türkiye barışçı politikalarını güçlendirmek için 1923'ten 1938'e kadar birçok bağımsız devletle dostluk antlaşmaları imzaladı. Bu ülkelerden biri de Finlandiya Cumhuriyeti oldu. Ankara Hükûmeti, Lehistan ile resmî ilişkilerini kurduktan sonra Varşova'ya Orta Elçi payesiyle Dr. İbrahim Tali Bey'i görevlendirdi. İbrahim Tali Bey hem Varşova Elçiliği'ni yürütmek hem de Baltık Devletleriyle ilişki kurmaktı. İbrahim Tali Bey hemen işe koyularak Estonya ile 1 Aralık 1924 tarihinde dostluk antlaşmasını imzaladı. Türkiye Cumhuriyeti adına Orta Elçi İ. Tali Bey, Finlandiya Cumhuriyeti adına ise Fevkalade Murahhas-Varşova Elçisi M. Erik Ehrström arasında yapılan müzakereler sonucunda dostluk antlaşması imzalandı. Böylece 9 Aralık 1924 tarihinde iki devlet arasında ilk dostluk antlaşması imzalandı. Varşova'da imzalanan antlaşma üç maddeden ibaretti ve bu antlaşmayla Türkiye-Finlandiya arasındaki resmî ilişkilerin kurulması için ilk olumlu adım atıldı.

Antlaşmanın maddeleri şu şekildeydi:

Madde 1. Türkiye Cumhuriyeti ile Finlandiya Cumhuriyeti ve iki tarafın halkları arasında bozulmaz bir barış, içten ve sonsuz bir dostluk olacaktır.

Madde 2. İki taraf ikili siyasi ilişkilerini devletler hukuku kurallarına uygun biçimde kurmak konusunda anlaşmışlardır. Taraflar, her birinin siyasi temsilcilerinin öteki tarafın ülkesinde, karşılıklı olma koşuluyla devletler genel hukuku kurallarıyla belirlendiği biçimde işlem görmesini kararlaştırmışlardır.

Madde 3. İşbu antlaşma tasdik olunacak ve tasdiknameler mümkün olan en kısa zamanda Varşova'da teati edilecektir. Adı geçen antlaşma, tasdiknamelerin teatisinden on beş gün sonra yürürlüğe girecektir. 9 Aralık 1924 günü Varşova'da iki nüsha olarak tanzim edildi. Oldukça kısa bir içerikten oluşan dostluk antlaşması Türk-Fin resmî ilişkilerinin başlamasını ve konsoloslukların faaliyetlerine başlamasını sağlayacaktı.

Varşova'da imzalanan antlaşmanın tasdikinin uzaması üzerine durumu yerinde tetkik ve mümkünse çabuklaştırmak için Fin Dışişleri Bakanlığı'nda müsteşar olan Dr. V. Tanner 1925 yılı yazında tekrar Ankara'ya gönderildi. Müsteşar, aynı zamanda Finlandiya Cumhurbaşkanı Lauri Kristian Relander'in Gazi Mustafa Kemal'e gönderdiği mektubu vermek için Ankara'ya geldi. Ancak o sırada Gazi Mustafa Kemal Ankara'da olmadığı için Tanner, Relander'in mektubunu Dışişleri Bakanı olan Tefik Rüştü Bey'e (Aras) verdi. Relander, mektubunda imzalanmış olan antlaşmanın bir an önce onaylanması için Mustafa Kemal'den yardım istemekteydi. Antlaşma henüz onaylanmadığından ve resmî ilişkiler tam kurulamadığından Mustafa Kemal gönderilen bu mektuba herhangi bir cevap vermedi. Tanner'in ziyaretinden sonra imzalanmış olan dostluk antlaşmasını 4 Ocak 1926 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi oybirliğiyle onayladı. Dostluk Antlaşması onaylanmadan yani yürürlüğe girmeden Fin Elçisi güven mektubunu devlet başkanına sunamamaktaydı. Dolayısıyla antlaşmanın bir an önce yürürlüğe girmesi gerekiyordu.

Finlandiya ve Türkiye arasında elçilik teşkil edilmediğinden, 1920-1922 yılları arasında Finlandiya'nın Bükreş Elçisi Väinö Tanner, Türkiye'ye de akredite edilerek Fin-Türk ilişkilerini Bükreş'ten takip etti. Türkiye ise 20 Nisan 1925'te Daimi Maslahatgüzar payesiyle İbrahim Grandi Bey'i, Helsinki Maslahatgüzarlığı'na tayin etti. İbrahim Grandi Bey, Helsinki'de Türkiye'yi temsil eden ilk diplomatik temsilci oldu.

4 Ocak 1926'da dostluk antlaşmasının tasdikinden sonra Türk-Fin dostluğunun geliştirilmesi, halkların ikamet şartlarının düzenlenmesi ve ekonomik ilişkilerin gelişmesi amacıyla Ankara'da Ticaret ve Seyr-ü Sefain antlaşması imzalandı. Türkiye adına eski ticaret vekili olan Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey, Finlandiya adına da Orta Elçi Pontus Artti ve Finlandiya Dışişleri'nde Ticaret Kalem Müdürü Gunnar Kilman katıldı. Toplam 28 maddeden oluşan antlaşmanın ilk on maddesi ikamet diğerleri ise seyr-ü sefain ile ilgiliydi.

Gazi Mustafa Kemal, daha önce Finlandiya Cumhurbaşkanı Relander'in göndermiş olduğu mektuba cevap vermemişti ancak resmî ilişkiler kurulduktan sonra Relander'e ilk mektubunu yazdı. 21 Kasım 1927 tarihinde Gazi Mustafa Kemal ikinci kez cumhurbaşkanlığına seçilince bu durumu Finlandiya Cumhurbaşkanı olan L.K. Relander'e bir mektup ile bildirdi.

Finlandiya'nın Ankara'daki ilk resmî elçisi ülkesini Roma'da temsil etmekte olan Pontus Artti oldu. Artti, 1931-1934 yılları arasında Roma'daki görevine akredite olarak Türkiye'deki elçilik görevini ifa etmekteydi. 12 Kasım 1931 Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal'in huzuruna çıkan Artti, konuşmasında Türk-Fin ilişkilerinin gelişmesinde önemli engellerden birinin coğrafi uzaklık olduğunu vurgularken söz konusu durumun ilişkilerin geliştirilmesine mani olmayacağını belirtti.

Gazi Mustafa Kemal, Fin Elçisini dinledikten sonra Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi sıfatı ile tayin edildiğini bildiren itimatnameyi memnuniyetle aldığını ve Türkiye'deki ilk temsilci olarak Fin Cumhurbaşkanı'nın Artti'yi seçmiş

olmasından dolayı bilhassa teşekkür etti. Gazi, Elçinin samimi sözlerinden ve “asil” Finlerin, Türk milleti ve kendi şahsı hakkında beslediği duygulardan dolayı pek memnun oldu. Devamında İstiklal mücadelesine ve Türk milletinin sarf etmekte olduğu mesaiye (gerçekleştirilen inkılaplara) Finlerin gösterdiği hararetli alakanın Türk milletinin ruhunda derin bir muhabbet uyandıracaklarını ifade etti. Gazi Mustafa Kemal konuşmasını şu sözlerle sonlandırdı: *“Biz de Finlandiyalıların müstakil millî hayatlarını tesis ve tanzim hususunda ve ilerleme ve gelişme yolunda elde ettikleri semereli neticeleri daima alaka ile takip ve takdir etmekteyiz...”*

Arttı, Ankara’da ülkesini temsil ederken Türkiye’nin İskandinavya’daki temsilcisi ise Stockholm Maslahatgüzarı Ragıp Raif Bey idi. 1929 yılında Stockholm Maslahatgüzarlığına atanan Ragıp Raif Bey’i aynı zamanda Helsinki Maslahatgüzarlığı görevi de bulunmaktaydı. Raif Bey, Finlandiya Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen ve Cumhurbaşkanı Svinhufvud ile görüştüğüne dair raporunu 4 Ağustos 1932’de Türk Dışişleri’ne gönderdi. Raif Bey, Türkiye ile Finlandiya arasında imzalanan ticaret antlaşmasının nüshalarının teatisi için 6 Temmuz’da Stockholm’den hareketle 7 Temmuz 1932 akşamı Helsinki’ye vardı. Helsinki’ye gelen Raif Bey, Fin Dışişleri yetkilileriyle görüşerek 8 Ağustos’ta antlaşma metinlerinin teatisini gerçekleştirdi. Teatiden sonra ilk defa tanıştığı Finlandiya Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen ile kendi deyimiyle uzun süren bir görüşme gerçekleştirdi.

Finlandiya, 1920 yılında Milletler Cemiyeti’ne (MC) ilk üye devletlerden biriydi. Türkiye ise bir süre söz konusu örgüte girmekten kaçınırken ancak 1932 yılında MC’nin davetiyle üye oldu. MC’de Türkiye’yi davet eden ülkelerden biri de Finlandiya Cumhuriyeti idi. Türkiye, bu münasebetle 3 Temmuz 1932 tarihinde İskandinavya’daki temsilcisi Raif Bey’e bir telgraf çekerek Fin Hükûmetine teşekkür edilmesini istedi. Raif Bey de Dışişleri Bakanı Koskinen’e Finlandiya Hükûmetinin göstermiş olduğu nazikâne dostluk eserine karşı Türkiye Cumhuriyeti’nin derin teşekkürlerini ilettili. Dışişleri Bakanı Koskinen, Türkiye’nin komşularıyla iyi geçinmek ve zor sorunları arabuluculuk suretiyle halletmek hususunda birçok ülkeye örnek olabileceğini işaret ettikten sonra, özellikle Balkanlar’da Türkiye’nin oynadığı önemli rolden ve takip ettiği barış politikasından övgüyle bahsetti. Koskinen, Türk-Fin ekonomik ilişkilerine de değinerek iki ülke arasında direkt deniz hattı mevcut olmadığından ülkesinin ihracatının mühim bir kısmının Hamburg gibi büyük limanlardan yapıldığını bundan dolayı gerçekleştirilen ticaret rakamlarının istatistiklerde gözükmediğini, hakikatte ise Türkiye’den yapılan ithalatın istatistiklerde gösterilen rakamların çok daha üstünde olduğunu söyledi.

Müteakip günlerde Finlandiya Dışişleri Bakanlığı yetkilileriyle de görüşen Ragıp Bey, Cumhurbaşkanı Pehr Evind Svinhufvud tarafından 15 Temmuz 1932’de kabul edildi. Törenle kabul edilen Ragıp Bey, nezaketle beyan-ı hoşamedi ettikten sonra Türkiye’nin durumu hakkında bir konuşma gerçekleştirdi. Ragıp Bey görüşmesinde Türk Hükûmetinin “Büyük Halaskar Gazi Mustafa Kemal Paşa” liderliğinde gerçekleştirdiği inkılapları aktardı.

Svinhufvud ise elçiyi dinledikten sonra Türkiye’de gerçekleştirilen yenilikleri özellikle Latin Alfabesinin kabulünü takdir ederek iki ülkenin belkemiğini çiftçilerin oluşturduğunu bundan dolayı onların refahı için esaslı faaliyetler sarf edildiğini belirtti. Cumhurbaşkanı, dış politika konusunda ise Türkiye ve Finlandiya’nın açık ve samimi bir barış siyaseti takip ettiğini ve Sovyetlerle imzalanan saldırmazlık antlaşması bunun en bariz örneğini teşkil ettiğini aktardı. Türk-Fin ekonomik ilişkilerine de değinen Svinhufvud, iki ülke arasındaki eşya mübadelesinde ticaretin geliştirilmesi gerektiğini beyan etti. Görüşmenin sonunda Mustafa Kemal Paşa hakkında son derece övücü sözler söyleyen Svinhufvud, Ragıp Bey’e kendisiyle sık sık görüşmek istediğini de belirterek iltifatta bulundu. Fin Hükûmet yetkilileriyle de görüşen Ragıp Bey, 20 Temmuz’a kadar Helsinki’de kaldı ve 21 Temmuz 1932’de Stockholm’e döndü.

Osmanlı’nın yıkılmasından sonra Cumhuriyet Türkiye’si, İskandinavya ve Baltık coğrafyasında zamanla diplomatik

temsilcilik sayısını artırdı. Fakat önce fahri konsolosluktan işe başlayarak aşama aşama diplomatik temsilcilik seviyesini Büyükelçiliğe kadar çıkardı. 2 Şubat 1933 tarihinde Türk Dışişleri Bakanlığı tarafından verilen tezkire üzerine, özel işlerinden dolayı Helsinki Fahri Konsolosluğu'ndan istifa eden Mösyö Paloheino'nun yerine Finlandiya makamları tarafından tavsiye edilmiş olan Banker Uno Walfrid Björklund 5 Şubat 1933 tarihinde Gazi Mustafa Kemal'in imzası ve Bakanlar Kurulu kararnamesi ile görevlendirildi.

İskandinavya'ya daha önce maslahatgüzar olarak atanan Ragıp Raif Bey 1933 yılında payesi maslahatgüzarlıktan orta elçiliğe çıkarıldı. Gazi Mustafa Kemal, Ragıp Raif Bey'in Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi olarak tayinini Finlandiya Cumhurbaşkanı Svinhufud'a 20 Eylül 1933 tarihinde bir mektup ile bildirdi. Ragıp Bey'in Stockholm'de Maslahatgüzarlıktan Orta Elçilik seviyesine çıkartılması gerek Türk-İsveç ilişkilerinde gerekse de Türk-Fin ilişkilerinde önemli bir adım oldu. Ragıp Bey, Stockholm'de Finlandiya'ya akredite olarak görev yapmaya başladı ve zaman zaman Helsinki'yi ziyaret ederek diplomatik ilişkileri yürütmeye çalıştı.

Fin Hükûmeti de benzer bir politika izleyerek Macaristan'daki Elçisi'ne Sofya ve Ankara'daki temsilciliğini akredite ederek üç ülkede bir temsilciyle diplomatik ilişkilerini yürüttü. 10 Ekim 1934 tarihinde Ankara'ya gelen Finlandiya'nın yeni Elçisi Onni Talas, Türkiye Dışişleri'ne güven mektubunu ve selefinin veda mektubunu getirdi. Yeni tayin için Finlandiya Cumhurbaşkanı Svinhufud, Gazi Mustafa Kemal'e iki mektup gönderdi: bu mektuplardan biri Finlandiya eski Elçisi Pontus Artti'nin görevine son verildiğine dair, diğeri ise yeni Elçi Onni Talas'ın tayiniyle ilgiliydi. Ankara'da güven mektubunu sunan Talas, böylece görevine resmen başlamış oldu.

Atatürk döneminde Finlandiya, Türkiye'deki gelişmeleri ilgiyle izledi. Türk-Fin yöneticileri kültürel ve özellikle ekonomik ortaklıklarını da hesaba katarak siyasi, iktisadi ve kültürel ilişkiler kurma ve geliştirme arzusuyla hareket ederek bu konuda küçük fakat önemli adımlar attılar. İlk Türk-Fin siyasi ve diplomatik antlaşması, Atatürk döneminde imzalandı. İki savaş arası dönemde hem Türkiye hem Finlandiya aktif bir dış politika izleyerek içe kapalı ülke olmadıklarını gösterdi ve dünya barışına katkı için uluslararası organizasyonlara destek verdiler. Mustafa Kemal Atatürk ve Svinhufud döneminde Türk-Fin ilişkileri, önemli gelişmeler kaydetti. Atılan bu sağlam temeller üzerine günümüz Türk-Fin ilişkiler hemen hemen her dönem olumlu bir seyir izledi.

Türk-Fin ekonomik ilişkileri, Atatürk döneminde imzalanan ekonomik antlaşmalar ile güçlendirildi. Türkiye ve Finlandiya arasında 2 Haziran 1926 tarihinde imzalanan ticaret ve seyri sefain antlaşması, Türk-Fin ekonomik ilişkileri için bir önemli bir adımdı. Söz konusu ülkeler arasında imzalanan bu antlaşma ilk ticaret antlaşmasıydı. Ardından 12 Ağustos 1929 tarihinde 27 madde hâlinde Ticaret ve Seyr ü Sefain Antlaşması imzalandı. 19 Aralık 1933 tarihinde imzalanan Ticaret Antlaşması Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal imzasıyla 27 Aralık 1933'te kabul edildi. Bu antlaşma Ankara'da yeniden müzakere edilerek 5 Haziran 1935 tarihine kadar uzatıldı ve 1 Temmuz 1935 tarihinde yürürlüğe girmesi onandı. Finlandiya ve Türkiye arasında ağırlıklı olarak yapılan antlaşma türü genelde ekonomik konuları içeren antlaşmalardı.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Ölümü ve Finlandiya'daki Yankıları

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, 10 Kasım 1938 tarihinde İstanbul'da Dolmabahçe Sarayı'nda vefat etti. Türk Hükûmeti, Atatürk'ün vefatına dair bir beyanname yayınlayarak haberi aynı gün içinde Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla Türkiye'nin yurtdışı temsilciliklerine ve Türkiye'deki yabancı misyon şeflerine bildirdi ve Anayasa'nın 33.maddesi hatırlatılarak TBMM Başkanı Abdülhalik Renda'nın vekaleten Cumhurbaşkanlığı görevini yürüttüğü ifade edildi. 10

Kasım 1938 tarihinde vefat haberi alınınca dünyanın çeşitli ülkelerinden taziye mesajları yayımlanarak Atatürk'ün liderliğine vurgu yapıldı.

Türk Dışişleri ölüm haberini yabancı temsilcilerine bildirince aynı gün içinde taziye mesajları da gelmeye başladı. Bu taziye mesajlarından birini de Finlandiya Cumhurbaşkanı Kyösti Kallio gönderdi. Kallio, Başbakan Celal Bayar'a gönderdiği mesajda *"büyük devlet adamı ve seçkin Türk yurtseveri Ekselans Cumhurbaşkanı Kemal Atatürk'ün üzücü ölüm haberini aldım. Türkiye'nin uğradığı bu derin matem dolaysıyla en samimi taziyetlerimi kabul etmelerini ekselanslarından rica ederim"* cümlelerine yer verdi. 10 Kasım'da Fin Dışişleri Bakanı Eino Rudolf Woldemar Holsti da mevkidaşı T. Rüştü Aras'a Cumhurbaşkanı Kallio'nun mesajına benzer bir taziye gönderdi. Cumhurbaşkanı Kallio, Atatürk'ün liderliğine vurgu yaparak vatanperver bir kişiliğe sahip olduğunu özellikle vurguladı.

Cenaze töreninde Fin Cumhurbaşkanı Kallio adına Türkiye'de Finlandiya'yı Onni Talas temsil etti. Türkiye'de Finlandiya'yı Müsteşar Ivalo ile temsil eden Fin Elçi Onni Talas, Cumhurbaşkanı Kallio adına Atatürk'ün cenaze törenine katılarak *"Büyük Atatürk'ün Ölümü Finlandiya'da derin ve genel bir üzüntü uyandırdı. Türk inkılâbını büyük bir ilgiyle izleyen Finlandiyalılar, aynı soydan bir kardeş millet sıfatıyla büyük Türk Milleti'nin büyük acısına katılırlar"* ifadeleriyle üzüntüsünü dile getirdi.

Finlandiya'dan taziye mesajı gönderen kişilerden biri de Finlandiya İslam Cemaati Başkanı Zuhur Tahir Bey idi. Zuhur Tahir Bey, Başbakan Celal Bayar'a gönderdiği taziye mesajında *"Ata'nın ölümünden dolayı Finlandiya Türkleri matem içindedir. Türk milletinin derin kaygısına iştirak eder ve size sağlık diler..."* ifadeleriyle üzüntüsünü ilettiler. Finlandiya Türkleri, Osmanlı döneminde olduğu gibi Atatürk döneminde de bağlarını koparmadılar. Nitekim Atatürk de Finlandiya Türklerinin isteklerine kayıtsız kalmadı.

Dünya basınında olduğu gibi Finlandiya basını da Atatürk'ün ölümüne geniş bir yer ayırdı. Helsingin Sanomat gazetesi; *"Atatürk zamanımızın büyük devlet adamları arasında çok büyük bir mevkie maliktir. Askeri meziyetleri ve memleketinin inkılâbı içindeki muazzam mazisi çok büyüktür. Atatürksüz Türkiye büyük bir devlet olamazdı"* sözlerine yer verdi.

Finlandiya'da en çok satan gazetelerden biri olan Hufvudstadsbladet de *"Atatürk fevkalade bir devlet adamı, savaş sonrası dünya tarihinin en önemli simalarından birisi idi. Atatürk olmasaydı yeni Türkiye mevcut olamazdı"* şeklinde ifade etti. 10 Kasım 1938'de Atatürk'ün ölümü üzerine Finlandiya'daki Fince ve İsveççe gazetelerde Mustafa Kemal Atatürk'ü ve icraatları hakkında övünç içerikli birçok yazı yer aldı.

Finlandiya Türkleri ve Atatürk

19.yüzyıldan itibaren Finlandiya'da faaliyet gösteren Kazan Türkleri diğer adıyla Finlandiya Türkleri, Osmanlı Devleti zamanında olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de Türkiye ile ilişkilerini devam ettirdiler. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ve Halifeliğin kaldırılması Finlandiya Türkleri ile olan bağları koparmadı aksine diğer alanlarda da artarak devam etti. Türkiye'deki gelişmeleri yakından takip eden Finlandiya Türkleri, ezanın Türkçe okutulmasından oldukça memnun kaldılar ve bunu bir telgrafla Gazi Mustafa Kemal'e bildirip teşekkürlerini ifade ettiler. Türkiye'de ezanın Türkçe okunması Finlandiya Türklerini de etkiledi. Nitekim kısa bir süre sonra Finlandiya Cemaat-i İslamiyesi ibadetlerinde hutbenin Türkçe okunmasına karar verdi. Söz konusu karar Ocak 1933'te icra edilmeye başlandı.

Finlandiya Türklerinin büyük bir kısmı Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de diğer kısımları ise Tampere, Jarvenpaa, Turku ve Kotka'da yaşamaktadır. Finlandiya Türkleri ilk başlarda ticari amaçlar için gelseler de XX. yüzyılın başlarından

itibaren ailelerini ve yakınlarını da alarak kesin olarak yerleşmeye başladılar. Birinci Dünya Savaşı'na müteakip 1917 yılında Finlandiya'nın Rusya'dan ayrılarak istiklalini kazanması ve 1919 yılında yeni bir anayasanın kabulü üzerine, Finlandiya'da yaşayan Türk-İslam toplumu yeniden teşkilatlandı.

Finlandiya'da yaşayan Türkler 19.yüzyılın başlarından itibaren kendi gelenek ve âdetlerini muhafaza ederek varlıklarını günümüze kadar devam ettirdi. 1925 yılında Helsinki'de kurdukları cemiyet çatısı altında birleşip Finlandiya'nın diğer şehirlerinde de çeşitli cemiyetler oluşturarak kendi geleneklerini sürdürdüler. Finlandiya'daki Türkler, çocuklarına din, dil ve kültürlerini öğretmekte büyük bir hassasiyet gösterip çocuklarının dil, din ve kültür eğitimi için Türkiye'den öğretmen istediler.

Finlandiya Türklerinden tüccar Z.I. Ahsen Böre, Helsinki'de bir Türk Halk Mektebi'nin açılması için büyük gayretler gösterdi. Böre, Türk Halk Mektebi başkanı olarak Türkiye Maarif Vekâletine bir mektup yazarak, açılacak mektep için maaşı Vekillikçe temin edilmek üzere bir öğretmenin gönderilmesini rica etti. Türkiye de Finlandiya Türkleri'nin isteğine kayıtsız kalmayarak 3 Mayıs 1933 tarihinde Tampere'den gelen bu mektuba cevaben İcra Vekilleri Heyetinin almış olduğu karar ve Reiscumhur Gazi Mustafa Kemal imzasıyla *“yabancı memleketlerdeki ırkdaşlarımızın talim ve terbiyesi için açılmış olan irfan müesseselerine yardım edilmesi çok ehemmiyetli ve zaruri bir mesele olduğundan bir muallimin mezun addedilerek gönderilmesi kararlaştırılmıştır”* şeklinde karar aldı.

Kültür faaliyetlerini yürütmek, millî ruh ve beraberlik fikrini genç nesillere aşılama, millî kültürü kaybetmemek gayesi ile 14 Nisan 1935 tarihinde Helsinki'de “Finlandiya Türkleri Birliği” adında bir teşkilat oluşturuldu. Bu birlik hemen hemen her ay millî bir gece tertip ederek, bu yolda millî kültürü yaşatmak arzusunu taşımaktaydı. Söz konusu Birlik, Türkiye ile ilişkilerine de önem verdi. Örneğin 1938 yılında Finlandiya Türkleri Birliği adına Başkan İbrahim Arifullah imzasıyla T.C. Stockholm Elçiliği'ne bir mektup yazarak; Cumhuriyet bayramı münasebetiyle düzenlenen gecede, Mustafa Kemal Atatürk'ün terceme-i hali, Türk devletinin mücadele ve kuruluş tarihi, Türkiye'de başarılan inkılabın eşsizliğinin Finlandiya'da anlatıldığı bildirildi. Arifullah Bey, Cumhuriyet bayramı münasebetiyle Ulu önder Atatürk, Başbakan ve Mareşal Fevzi Çakmak'a sonsuz ve derin saygılarla sözleriyle mektubuna son verdi. Helsinki dışında diğer şehirlerde de Finlandiya Türkleri çeşitli teşkilatlar kurmuş ve başkentten sonra en önemli kuruluş Tampera'da oluşturulmuştur. Gerek Osmanlı gerekse Atatürk döneminde Türkiye ile ilişkilerini sürdüren Finlandiya Türkleri sonraki dönemlerde de kültürel ve eğitim alanında ilişkilerini devam ettirdiler.

Evren KÜÇÜK

KAYNAKÇA

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, K:1/125 (32-3), F: 44/13

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Kutu:1/100 (26-2), Fihrist Nu: 65/6.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Kutu:1/117(30-3), Fihrist Nu: 13/2

TBMM Arşivi, Kanunlar Genel Müdürlüğü, Dosya Nu:1084.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı **Cumhuriyet Arşivi (BCA)**;

BCA, 030.10/246.665.4, 11 Eylül 1932.

BCA, 030.10/246.665.8.

BCA, 030.11.1/106.29.20

BCA, 030.13.01/36.39.16

BCA, 030.18.01.02/355.146.19.

BCA, 030.18.01.02/40.78.13

BCA,030.18.01.02/38.58.2

BCA,030.18.01/210.61.10

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı **Osmanlı Arşivi (BOA)**;

BOA, HR.İM., 247/133

BOA, HR.İM., 248/16.

BOA, HR.SYS., 2303/15

BOA, HR.TO., 548/43.

BOA, M.V., 211/114.

BOA, M.V., 212/218.

BOA, M.V., 221/29.

Ulkoasiainministeriö Arkisto, (Finlandiya Dışişleri Bakanlığı Arşivi) Väinö Tanner Raporları.

The National Archives, Foreign Office (FO), 371/17204, (N 806/34/56), 11 Ocak 1933.

BİNARK, Naile, "Finlandiya'da Yaşayan Kazan Türkleri," **Türkler Ansiklopedisi**, C XX, Ankara 2002.

DİLEK, Mehmet Sait, "Türkiye-Finlandiya Siyasi İlişkilerinin Başlaması ve Finlandiya Cumhurbaşkanı Pehr Evind Svinhufvud ile Dışişleri Bakanı Yrjö Koskinen'e Göre Türkiye", **Atatürk Dergisi**, 4 (3), 2005, s.183-197.

GÖKGÖZ, Saime Selenga "Finlandiya Türkleri ve Türk Hariciyesinin Siyaseti", **Bilig**, Güz 2008, S 47, s.1-20.

KURAT, Akdes Nimet, "Tarih Boyunca Türk-Fin İlişkileri", **Belgelerle Türk Tarih Dergisi** (Ayrı Basım), İstanbul 1971.

KÜÇÜK, Evren, **Türkiye-Finlandiya İlişkileri (1917-1980)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2017.

KÜÇÜK, Evren, "Finlandiya'da Türk-Tatar Toplumu", **Tarihin Peşinde Dergisi**, Yıl:2012, S 8, s.114-140.

ERGİN, Osman, **Türkiye Maarif Tarihi, Cumhuriyet Dönemi Mektepleri**, C 5, Osmanbey Matbaası, İstanbul 1943.

RAEVUORİ, Yrjö, Sadri Maksudi ve Türk-Fin İlişkileri, (Çev. Aydın Yeğen), Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1966.

SOYSAL, İsmail, **Tarihçeleri ve Açıklamaları ile Birlikte Türkiye'nin Siyasal Andlaşmaları (1920-1945)**, C I, TTK Yayınları, Ankara 2000.

ŞİMŞİR, Bilal N., **Atatürk ve Yabancı Devlet Başkanları**, II, TTK Yay., Ankara 2001.

ŞİMŞİR, Bilal N., **10 Kasım Günlüğü**, Bilgi Yayınları, Ankara 2014.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 1, Devre:2, İçtima:36, 4.1.1926

AYDOĞAN, Erdal, **Türk Siyasi Hayatında Dr. İbrahim Tali, Mustafa Kemal'le Trablusgarp'tan Cumhuriyet'e**, Yeditepe Yayınları, İstanbul 2008.

Ayın Tarihi, Kasım 1938.

Yeni Turan, S 8, Ocak 1933.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, <http://www.kultur.gov.tr/TR/belge/2-4653/finland.html>.

Ulus, 15 Kasım 1938.

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-turkiye-finlandiya-iliskileri/?pdf=3813> adresinden erişilmiştir